

**JAKOŚĆ ŚRODOWISKA SZKOLNEGO W NEGATYWNEJ ODSŁONIE W OCENIE
UCZNIÓW BIAŁOSTOCKICH SZKÓŁ PODSTAWOWYCH I PONADPODSTAWOWYCH**
THE QUALITY OF THE SCHOOL ENVIRONMENT IN THE ASSESSMENT
OF PRIMARY AND SECONDARY SCHOOL STUDENTS FROM BIALYSTOK

MARIUSZ ZEMŁO

WYDZIAŁ HISTORYCZNO-SOCJOLOGICZNY,
UNIwersytet w Białymstoku, PLAC NZS 1, 15-420 BIAŁYSTOK

Streszczenie

W niniejszym tekście chcemy spojrzeć na cechy szkoły w wymiarze relacji społecznych (uczeń – nauczyciel) oraz zachowań ryzykownych. Będą one opisane przez uczniów białostockich szkół podstawowych i ponadpodstawowych. W prezentacji odwołamy się także do zmiennych: „chęć uczęszczania do szkoły” i „średnia z ocen”, by sprawdzić jak zmienne te korelują z odbiorem środowiska szkolnego. Odwołanie się do tych zmiennych pozwoli stwierdzić czy różny stopień identyfikacji z rolą ucznia warunkuje odmienne postrzeganie instytucji z tą rolą związanej. Podstawą prezentowanych wyników są badania przeprowadzone w kwietniu i maju 2019 roku. Do obróbki statystycznej zakwalifikowano 3753 ankiet.

Słowa kluczowe: środowisko szkolne, relacja uczeń-nauczyciel, zachowania ryzykowne, role społeczne

Abstract

In this text we want to look at the features of the school in terms of social relations (student - teacher) and risky behavior. They will be described by students of primary and secondary schools in Białystok. In the presentation, we also refer to independent variables: „willingness to attend school” and „grade point average” to check how these variables correlate with the perception of the school environment by respondents. Referring to these variables will allow to determine whether a different degree of identification with the role of the student conditions a different perception of the institution associated with this role. The basis of the presented results are research conducted in April and May 2019. 3,753 surveys were qualified for statistical processing.

Key words: school environment, student-teacher relationship, risky behavior, social roles

WPROWADZENIE

Chcąc opisać jakość szkoły, można koncentrować swoją uwagę na wielu jej aspektach. Są wśród nich sprawy dające się zmierzyć, są i takie, które nie dają się uchwycić w jednoznaczne miary – te zostawiają spory margines na subiektywne oceny. Do pierwszych można zaliczyć: liczbę olimpijczyków z danego środka, liczbę absolwentów dostających się do prestiżowych uczelni, liczbę działających kół zainteresowań na terenie placówki, uczestnictwo uczniów w kulturze, średnią uzyskiwaną przez uczniów danej szkoły itp. W skład drugich wchodzi jakość systemu normatywnego funkcjonującego w szkole, relacje między uczniami, relacje między uczniami i nauczycielami, relacje między nauczycielami i uczniami, stan zadowolenia uczniów z przynależności do danej placówki oświatowej, ocena możliwości realizacji posiadanych potencjałów osobowościowych przez uczniów itd.

W niniejszym tekście chcieliśmy pokazać, jak młodzież ocenia swoje placówki na początku nowego etapu ich funkcjonowania, po wprowadzeniu kolejnej reformy, której jednym z podstawowych elementów było zlikwidowanie gimnazjów i powrót do ośmioklasowej podstawówki. W tej ocenie ograniczymy się do wybranych aspektów związanych z relacjami zachodzącymi między uczniami i nauczycielami (ze zwróceniem uwagi na zachowania oceniane powszechnie jako negatywne) oraz stanem zachowań ryzykownych w środowisku szkolnym. Są to zatem elementy środowiska szkolnego w odbiorze społecznym nacechowane dużym stopniem subiektywizmu, jednak pozwalające wyrobić przekonujące zdanie o tym, jak funkcjonuje szkoła.

Nie chcąc ograniczać się jedynie do wymiaru deskryptywnego zjawiska poczynione zostaną także próby skorelowania oceny wybranych aspektów odślanających jakość szkoły ze zmiennymi niezależnymi świadczącymi o identyfikacji uczniów z pełnioną rolą oraz ich identyfikacji ze swoimi placówkami. Będą to odpowiednio: średnia z ocen jaką, uzyskuje młodzież oraz stopień chęci uczęszczania do szkoły. Na tym etapie będzie można odpowiedzieć na pytanie, jaka jest zależność między tymi zmiennymi a oceną środowiska szkolnego.

Podstawą prezentowanych wyników są badania przeprowadzone wśród uczniów 7 i 8 klasy szkoły podstawowej, szkoły branżowej I stopnia, technikum oraz liceum. Badania zostały przeprowadzone w kwietniu i maju 2019 roku w Białymstoku. Zostały zrealizowane przy użyciu kwestionariusza ankiety złożonego z pięciu bloków tematycznych. Wśród nich znalazł się blok dotyczący środowiska szkolnego, w ramach którego poruszano kwestie odnoszące się między innymi do relacji osobowych oraz zachowań ryzykownych, o których będzie w tym artykule mowa. Ankieta miała postać elektroniczną i wypełniana była przez respondentów na zajęciach szkolnych w obecności odpowiednio przeszkolonych ankieterów. Do obróbki statystycznej zakwalifikowano 3753 ankiet. Powszczególne rodzaje szkół reprezentowane były przez następujące liczby respondentów: szkoła podstawowa – 1014, branżowa – 203, technikum – 1207, liceum – 1328.

I. RELACJE UCZNIOWIE - NAUCZYCIELE

I.1. NIEWYKONYWANIE POLECEŃ NAUCZYCIELA

Podstawowym elementem środowiska edukacyjnego gwarantującym realizację przez instytucję szkolną jej podstawowych celów – wychowania i rozszerzania horyzontów intelektualnych swoich podopiecznych – jest wysoka pozycja nauczyciela. Taką pozycję nazywa się autorytetem. Jeśli opiekunom młodzieży daje się przypisać taką cechę, to jest szansa, że wyżej wskazane zadania będą realizowane w zadowalającym stopniu, natomiast jeśli takiej cechy nie da się im przypisać, cały wysiłek wkładany w „urabianie” młodzieży nie ma szans przynieść pożądanego efektu. Jednym ze wskaźników pozycji społecznej, której przysługuje autorytet, jest możliwość wpływu na podwładnych. Ten wpływ najwyraźniej daje się określić przez możliwość skłaniania podopiecznych, by stosowali się do wyznaczanych im priorytetów, zadań i wszelkich innych wytycznych. By określić jego stan, młodzieży zadano pytanie, jak często spotykasz się w swojej szkole z niewykonywaniem poleceń nauczycieli? Uzyskano następujący rozkład wyników: bardzo często – 17,3%, często – 32,4%, rzadko – 41,1%, nigdy – 9,2%. Kumulując kategorie „bardzo często” i „często” otrzymamy wielkość, która mówi o powszechności występowania zjawiska. Zatem połowa uczniów (49,7%) deklaruje, że mamy do czynienia z sytuacją ignorowania zaleceń edukatorów.

Chcąc uzyskać orientację, jak uczniowie poszczególnych placówek oceniali badane zjawisko, odwołajmy się do wyników świadczących o powszechności ignorowania zaleceń nauczyciela. Osiągnęły one następujące wielkości, w kolejności malejącej: uczniowie szkoły podstawowej – 69,4%, technikum – 48,1%, szkoły branżowej – 46,5%, liceum – 36,2%. Uczniowie środowiska licealnego dwukrotnie rzadziej notują zjawisko braku wykonywania poleceń nauczyciela niż uczniowie najmłodszy, uczęszczający do szkoły podstawowej. Młodzież ze szkoły podstawowej także najrzadziej ze wszystkich przebadanych grup wskazała na kategorię świadcząca, że nigdy nie notowała zjawiska: szkoła podstawowa – 6,3%, technikum – 9,1%, szkoła branżowa – 14,0%, liceum – 10,9%.

I.2. CHEĆ UCZĘSZCZANIA DO SZKOŁY A OPINIA O NIEWYKONYWANIU POLECEŃ NAUCZYCIELA

Biorąc pod uwagę głosy świadczące o powszechnym notowaniu niewykonywaniu poleceń nauczyciela i opinii o niewystępowaniu takiego zjawiska łącznie grupy uczniów układały się w następującej kolejności (zostały ułożone w porządku od najrzadziej do najczęściej opowiadających się za jego obecnością w środowisku szkolnym): zdecydowanie chętnie chodzący do szkoły – 39,0% i 21,1%; raczej chętnie – 41,8% i 9,9%; raczej niechętnie uczęszczający do szkoły – 54,9% i 6,0% ex aequo z nie mającymi wyrobionego jednoznacznego zdania o swoje relacji do szkoły – 53,9% i 7,0%. Ciąg zamyka grupa zdecydowanie nie lubiących chodzić do szkoły – 63,6% i 8,2%. Poglądy skrajnych grup różnią się dwukrotnie. Pojawia się zatem prawidłowość świadcząca, że im młodzież chę-

niej chodzi do szkoły, tym mniej zauważa zachowań, które w placówkach oświatowych nie powinny mieć miejsca.

Tabela 1. Chęć uczęszczania do szkoły a opinia o niewykonywaniu poleceń nauczyciela

Niewykonywanie poleceń nauczyciela	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	18,6%	13,1%	16,0%	32,3%	14,5%
Często	20,4%	28,7%	38,9%	31,3%	39,4%
Rzadko	39,9%	48,4%	39,2%	28,2%	39,1%
Nigdy	21,1%	9,9%	6,0%	8,2%	7,0%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

1.3. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA O NIEWYKONYWANIU POLECEŃ NAUCZYCIELA

Uwzględniając łącznie głosy świadczące o bardzo częstym i częstym odnotowaniu przez uczniów zjawiska niewykonywania poleceń nauczyciela pojawia się jednoznaczna zależność: wraz z wzrostem średniej zdobywanej z ocen przez uczniów jest mniejsze notowanie omawianego zjawiska. W zestawieniu procentowym wygląda to następująco: jedynkowi – 62,0%, dwójkowi – 51,7%, trójkowi – 49,5%, czwórkowi – 49,4%, piątkowi – 48,4%. Nieznacznie zachwieje się ta prawidłowość przy uwzględnieniu kategorii świadczącej o nienotowaniu zjawiska.

Tabela 2. Średnia z ocen a opinia o niewykonywaniu poleceń nauczyciela

Niewykonywanie poleceń nauczyciela	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	44,0%	22,1%	15,2%	17,0%	16,7%
Często	18,0%	29,6%	34,3%	32,4%	31,7%
Rzadko	24,0%	37,8%	42,9%	41,2%	41,2%
Nigdy	14,0%	10,6%	7,7%	9,4%	10,4%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

2. PRZESZKADZANIE NAUCZYCIELOWI W PROWADZENIU ZAJĘĆ

Kolejnym ważnym wskaźnikiem relacji uczeń – nauczyciel, i jednocześnie efektywności pracy nauczyciela jest dyscyplina na lekcji. Ona stwarza niezbędne warunki do realizacji planu edukacyjnego. Jeśli nie zostanie owa dyscyplina zagwarantowana, wypełnianie w należyтым stopniu o realizacji takiego planu mowy być nie może. Utrzymanie samej dyscypliny jest także ważnym wskaźnikiem pozycji nauczyciela, gdyż to od niego bezpośrednio zależy, czy takowa będzie zachowana, czy też nie; czy uczniowie będą wykazywać się respektem i szacunkiem względem swoich opiekunów, czy też staną się oni przedmiotem lekceważenia, czy też znieważania? Na pytanie sprawdzające częstotliwość przeszkadzania nauczycielowi w prowadzeniu zajęć uzyskano następujące wyniki: „bardzo często” – 22,6%, „często” – 34,4%, „rzadko” – 35,2%, „nigdy” – 7,8%. Ponad

połowa uczniów mówi o „zepsutym” środowisku szkolnym przez uczniów. Taka sytuacja niewiele przypomina warunki, jakie powinny panować w placówkach oświatowych.

Nie w każdej ze szkół w jednakowy sposób uczniowie notowali, interesujący nas w tym przypadku, rodzaj zachowań. Biorąc pod uwagę powszechność jego występowania i głosy świadczące o nienotowaniu zjawiska, najczęściej mówi o nim młodzież ze szkoły podstawowej – 76,1% i 4,6%; następnie uczniowie technikum – 53,4% i 8,5%; szkoły branżowej – 55,0% i 13,5%, stawkę zamyka liceum – 46,2% i 8,8%. Uzyskany wynik jest symptomatyczny. Uprawnia do stwierdzenia, że najmłodszy uczniowie najczęściej „pozwalają sobie” w stosunku do swoich opiekunów. To jest równoznaczne ze stwierdzeniem, że w polskich szkołach mamy do czynienia z marnotrawstwem najbardziej cennego czasu, który mógłby być wykorzystany dla dobra podopiecznych, ich efektywnego rozwoju. W okresie, w którym powinni być oni z największą starannością kierowani i kształtowani w placówkach edukacyjnych, nie ma na to sposobności.

2.1. CHĘĆ UCZĘSZCZANIA DO SZKOŁY A OPINIA UCZNIÓW NA TEMAT PRZESZKADZANIA NAUCZYCIELOWI NA LEKCJI PRZEZ PODOPIECZNYCH

Biorąc pod uwagę głosy mówiące o powszechności występowania w środowisku szkolnym zjawiska przeszkadzania nauczycielowi na lekcji oraz głosy świadczące o braku notowania takich zachowań, pojawia się tendencja, zgodnie z którą, im młodzież chętniej chodzi do szkoły, tym rzadziej deklaruje obecność zachowań negatywnie świadczących o jej słabej jakości. W tym przypadku otrzymaliśmy następujący zestaw wyników: chętnie chodzący do szkoły – 47,9% i 18,6%; raczej chętnie – 49,5% i 8,6%; raczej niechętnie uczęszczający do szkoły – 59,5% i 4,9%; zdecydowanie niechętnie – 69,2% i 6,2%. Uczniowie niemający wyrobionego zdania co do ich relacji do szkoły, uplasowali się między grupą uczniów raczej niechętnie i zdecydowanie niechętnie chodzących do szkoły. Także i tym razem wyraźnie zarysowuje się prawidłowość: im chętniej młodzież chodzi do szkoły, tym mniej dostrzega w jej środowisku zachowań powszechnie uznanych za niepożądane.

Tabela 3. Chęć uczęszczania do szkoły a opinia uczniów na temat przeszkadzania nauczycielowi na lekcji przez podopiecznych

Przeszkadzanie nauczycielowi w prowadzeniu zajęć	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	20,7%	16,3%	23,1%	39,4%	22,1%
Często	27,2%	33,2%	36,4%	29,8%	42,5%
Rzadko	33,4%	41,9%	35,6%	24,5%	29,7%
Nigdy	18,6%	8,6%	4,9%	6,2%	5,7%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

2.2. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA UCZNIÓW NA TEMAT PRZESZKADZANIA NAUCZYCIELOWI
NA LEKCJI PRZEZ PODOPIECZNYCH

W omawianym przypadku reguła mówiąca, że wraz ze wzrostem średniej będzie odnotowywanych mniej przypadków zachowań świadczących o słabej kondycji szkoły (co do tej pory było aktualne) zostało lekko zakłócone przez reprezentantów uczniów trójkowych. To przedstawiciele tej grupy najrzadziej notowali omawiane zjawisko w swoim doświadczeniu. Wyniki układały się następująco: jedynkowi – 78,0% i 10,0%; dwójkowi – 60,4% i 9,2%; trójkowi – 54,7% i 7,8%; czwórkowi – 57,7% i 7,1%, piątkowi – 56,5% i 8,2%.

Tabela 4. Średnia z ocen a opinia uczniów na temat przeszkadzania nauczycielowi na lekcji przez podopiecznych

Przeszkadzanie nauczycielowi w prowadzeniu zajęć	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	42,0%	25,4%	20,9%	22,5%	22,3%
Często	36,0%	35,0%	33,8%	35,2%	34,2%
Rzadko	12,0%	30,5%	37,6%	35,3%	35,3%
Nigdy	10,0%	9,2%	7,8%	7,1%	8,2%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

3. DYSKUTOWANIE UCZNIÓW W SPRAWIE WYSTAWIANYCH OCEN

Ważnym elementem świadczącym o jakości relacji uczeń – nauczyciel jest dyskusowanie przez podopiecznych placówek edukacyjnych ze swymi opiekunami w sprawie wystawianych ocen. W doświadczeniu pokolenia rodziców młodzieży biorącej udział w prezentowanych badaniach do rzadkości przynależało notowanie faktów wchodzenia ucznia w dialog z nauczycielem. Tego typu praktyka zazwyczaj kończyła się mało miłymi konsekwencjami dla podejmujących ją „śmiałków”. Nie tylko była przejawem niskiej pozycji nauczyciela w opinii uczniów, ale także zatracania się dystansu między tymi, co uczestniczą w procesie pozyskiwania wiedzy, a tymi, co posiadają wiedzę. Tego typu zachowania są elementem podważania kompetencji edukatorów. Jak w prowadzonych badaniach wygląda kwestia dyskusowania z nauczycielem, przedstawiają wyniki: „bardzo często” – 22,5%, „często” – 42,8%, „rzadko” – 29,2%, „nigdy” – 5,5%. Kumulując dwie pierwsze kategorie otrzymamy wynik świadczący o powszechności zjawiska. Występuje ono na poziomie 65,3%, co znaczy, że niemal 2/3 uczniów deklaruje jego obecność w swoim doświadczeniu. Komentarz staje się tutaj zbyteczny.

Zauważmy, że najczęściej o dyskusowaniu z nauczycielami w sprawie ocen mówią uczniowie: technikum – 71,3%, następnie szkoły podstawowej – 64,0%, liceum – 61,8%, szkoły branżowej – 57,0%.

3.1. CHĘĆ CHODZENIA DO SZKOŁY A OPINIA NA TEMAT DYSKUTOWANIA UCZNIÓW W SPRAWIE OCEN

W omawianym przypadku zauważa się jednoznaczną prawidłowość: wraz ze słabnięciem pozytywnego nastawienia do szkoły zwiększa się odsetek opinii świadczących o występowaniu zachowań, których obecność nie powinna mieć miejsca w murach placówek edukacyjnych. Uwzględniając opinie o powszechnym występowaniu dyskusowania uczniów w sprawie wystawianych ocen oraz nie notowaniu takiego zjawiska, poszczególne kategorie uczniów wypadły następująco: zdecydowanie chętnie chodzący do szkoły – 61,0% i 12,7%, raczej chętnie chodzący – 62,0% i 5,1%; raczej niechętnie chodzący – 66,8% i 3,9%; zdecydowanie niechętnie chodzący do szkoły – 70,5% i 6,2%. Uczniowie nienieumiejący się jednoznacznie zaklasyfikować w wyżej wskazanych kategoriach znaleźli się między grupą raczej niechętnie i zdecydowanie niechętnie chodzących do szkoły z wynikiem – 68,1% i 4,4%.

Tabela 5. Chęć chodzenia do szkoły a opinia na temat dyskusowania uczniów w sprawie ocen

Dyskusowanie w sprawie wystawianych ocen	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	22,0%	18,6%	22,1%	34,8%	20,9%
Często	39,0%	43,4%	44,7%	35,7%	47,2%
Rzadko	26,3%	32,9%	29,4%	23,3%	27,5%
Nigdy	12,7%	5,1%	3,9%	6,2%	4,4%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

3.2. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA NA TEMAT DYSKUTOWANIA UCZNIÓW W SPRAWIE OCEN

Biorąc pod uwagę głosy mówiące o powszechności występowania w środowisku szkolnym zjawiska dyskusowania uczniów w sprawie ocen oraz głosy świadczące o braku notowania takich zachowań głosy uczniów rozłożyły się następująco: jedynkowi – 72,0% i 10,0%; dwójkowi – 70,9% i 7,0%; trójkowi – 65,1% i 5,3%; czwórkowi: 62,9% i 6,2%; piątkowi – 65,6% i 3,7%. Takie ułożenie wyników generalnie świadczy, że wraz ze wzrastaniem średniej oceny uzyskiwanej przez uczniów malał odsetek respondentów notujących zjawisko dyskusowania młodzieży z nauczycielem w sprawie ocen w swoim środowisku. Tendencja ta załamała się jedynie w przypadku uczniów piątkowych. Jak dotąd był to jedyny przykład zachwiania takiej prawidłowości.

Tabela 6. Średnia z ocen a opinia na temat dyskutowania uczniów w sprawie ocen

Dyskutowanie w sprawie wystawianych ocen	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	38,0%	25,4%	21,9%	20,0%	24,1%
Często	34,0%	45,5%	43,2%	42,9%	41,5%
Rzadko	18,0%	22,1%	29,6%	30,9%	30,8%
Nigdy	10,0%	7,0%	5,3%	6,2%	3,7%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

4. NAGANNE ODNOSZENIE SIĘ DO NAUCZYCIELI PRZEZ UCZNIÓW

Dzisiaj coraz częściej zauważa się upadek kultury związanej z relacjami zachodzącymi między ludźmi. Z praktyki społecznej znikają uprzejme formy odnoszenia się wzajemnego, pomocnych gestów, okazywania oznak uznania, trzymania się manier, okazywania szacunku itd. To, że w świecie dorosłych (którzy bez opamiętania realizują kariery, „wciskają się” w pragmatyczne schematy relacji, uznają raz zdobyte pozycje za nieutralne itd.) tego typu zachowania mają miejsce, już zdołaliśmy się przyzwyczaić. Jednakże z racji, że szkoła jest szczególną przestrzenią, laboratorium wychowującym, spodziewać się należy, że obowiązują w niej bardziej obiecujące standardy.

Jak jest w rzeczywistości, pokazują odpowiedzi na pytanie o częstotliwość występowania w środowisku szkolnym nagannych zachowań względem nauczycieli. Otrzymano następujący zestaw wyników: „bardzo często” – 13,1%, „często” – 23,4%, „rzadko” – 47,3%, „nigdy” nie notowano – 16,2%. Powszechność występowania zjawiska występuje na poziomie 26,5%, co oznacza, że co czwarty z badanych uczniów notuje go takim w swoim doświadczeniu. Nie jest to zatem wybryk niesforne go ucznia, pojawiający się od czasu do czasu, ale wyraźnie obecne zachowanie szeroką ławą wchodzące w praktyki relacji międzypersonalnych w środowisku szkolnym.

W tym przypadku najgorzej sytuacja wygląda w szkole podstawowej, a najlepiej w liceum. Świadczą o tym wyniki mówiące o powszechności zjawiska: szkoła podstawowa – 53,4%, branżowa – 44,5%, technikum – 36,1%, liceum – 22,6%. Wzmacniają je dane świadczące o nienotowaniu omawianych zachowań: szkoła podstawowa – 9,6%, branżowa – 17,5%, technikum – 16,2%, liceum – 21,4%.

4.1. CHĘĆ CHODZENIA DO SZKOŁY A OPINIE RESPONDENTÓW O NAGANNYM ODNOSZENIU SIĘ UCZNIÓW DO NAUCZYCIELI

Biorąc pod uwagę głosy młodzieży świadczące o powszechności nagannego odnoszenia się uczniów do nauczycieli w środowisku szkolnym oraz głosy świadczące o braku notowania takich zachowań wyniki uczniów, rozłożyły się w następujący sposób: zdecydowanie chętnie chodzę do szkoły – 32,2% i 26,0%; raczej chętnie chodzę do szkoły – 29,8% i 19,1%; raczej niechętnie – 39,6% i 12,0%; zdecydowanie niechętnie chodzę do szkoły – 49,0% i 13,5%. Taki rozkład wyników ponownie zaświadcza o występowaniu

niu prawidłowość, że respondenci wraz z większą akceptacją szkoły wystawiają jej lepszą ocenę.

Tabela 7. Chęć chodzenia do szkoły a opinie respondentów o nagannym odnoszeniu się uczniów do nauczycieli

Złe odnoszenie się do nauczyciela	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	15,5%	8,9%	12,1%	25,4%	11,6%
Często	16,7%	20,9%	27,5%	23,6%	26,8%
Rzadko	41,8%	51,1%	48,3%	37,5%	48,7%
Nigdy	26,0%	19,1%	12,0%	13,5%	12,9%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

4.2. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIE UCZNIÓW O NAGANNYM ODNOSZENIU SIĘ UCZNIÓW DO NAUCZYCIELI

Traktując łącznie dane świadczące o powszechności występowania nagannego odnoszenia się uczniów do nauczycieli w środowisku szkolnym (odpowiedzi „bardzo często” i „często”) oraz deklaracje o niewystępowaniu omawianego zjawiska otrzymaliśmy następujący zestaw wyników: jedynekowi – 52,0% i 16,0%, dwójkowi – 40,8% i 16,2%, trójkowi – 36,8% i 15,0%; czwórkowi – 36,2% i 16,8%, piątkowi – 33,1% i 17,6%. Zatem ponownie pojawia się prawidłowość, że wraz z podnoszeniem się średniej z ocen uczniów oddają oni mniej głosów świadczących, że niewłaściwe zachowania w środowisku szkolnym mają miejsce.

Tabela 8. Średnia z ocen a opinie uczniów o nagannym odnoszeniu się uczniów do nauczycieli

Złe odnoszenie się do nauczyciela	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	32,0%	17,8%	13,4%	11,5%	11,7%
Często	20,0%	23,0%	23,4%	24,7%	21,4%
Rzadko	32,0%	43,0%	48,2%	47,0%	49,3%
Nigdy	16,0%	16,2%	15,0%	16,8%	17,6%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5. ZACHOWANIA RYZYKOWNE

Zachowania ryzykowne są działaniami, których następstwa z dużym prawdopodobieństwem łączą się z negatywnym wpływem na zdrowie psychiczne lub fizyczne podejmującego się ich podmiotu. Należy także zauważyć, że często stoją w sprzeczności z ogólnie przyjętymi normami społecznymi. Wybrane z nich, nie opanowane w odpowiednim czasie, mogą prowadzić do kolizji z prawem. Do takich działań zwykle zalicza-

no: palenie papierosów, picie alkoholu, zażywanie narkotyków, okaleczanie się, stosowanie przemocy, przestępstwa. W ostatnich dekadach ta lista wyraźnie się wydłużyła. Wraz ze zmianami cywilizacyjnymi i technologicznymi przybyło wiele nowych zagrożeń, od których współcześni nie potrafią się ustrzec. Do wyżej wskazanych zachowań zagrażających jednostce dołączają: eksperymentowanie z odżywianiem się (głodzenie, spożywanie szkodliwych produktów, korzystanie z fast foodów), przedwczesna aktywność seksualna, brak aktywności fizycznej (zwłaszcza na świeżym powietrzu), uzależnienie od internetu albo gier komputerowych, cyberprzemoc, hazard itd.

Zachowania ryzykowne, odmiany „tradycyjnej”, jeszcze przed kilkunastu laty piętnowane były z dużą stanowczością przez znaczną część środowiska społecznego. Działo się tak w głównej mierze w odniesieniu do ludzi młodych, którzy w różny sposób wchodziłi w orbitę ich wpływów. Najmocniej napiętnowane były jednostki uzależnione od narkotyków lub alkoholu. W tym omówieniu zajmiemy się zachowaniami przynależącymi do grupy uznanej za tradycyjną.

5.1. PALENIE PAPIEROSÓW

Palenie papierosów od dłuższego już czasu stało się czynnością często praktykowaną przez młode pokolenie. Nie tylko było oznaką wchodzenia w stan dorosłości, ale także przypieczętowania swojej pozycji w środowisku rówieśniczym. Dzisiaj utraciła znamiona „rytuału przejścia”, a także wskaźnika „ważności”. Już we wczesnych klasach szkoły podstawowej następuje inicjacja do wskazanego zachowania. Nastoletnie dzieci doświadczają wpływu negatywnego oddziaływania nikotyny na swój organizm. Dzieje się to na śmietniku osiedlowym, spotkaniach koleżeńskich, dyskotekach, wycieczkach itd. W sposób naturalny pojawia się zatem tutaj pytanie, czy tego typu praktyka przenika także do środowiska szkolnego? A jeśli tak, to w jakim stopniu? Ponad połowa przebadanych uczniów mówi o powszechności występowania palenia papierosów w ich środowiskach szkolnych („bardzo często” – 25,7%, „często” – 26,0%), rzadko – 26,4%, nigdy nie notowało zjawiska – 21,9% uczniów. Jest to wynik, który nie powinien przejść obojętnie uwadze odpowiedzialnych za stan wychowania młodzieży. Wszak dotyczy fundamentalnej sprawy – kondycji zdrowotnej wzrastającego pokolenia, nadto dotyczy placówki, która ma wychowywać, a nie deprawować.

Nie we wszystkich szkołach w równym stopniu notuje się obecność praktyk związanych z paleniem papierosów. Najrzadziej obecne są one w środowisku szkoły podstawowej – powszechność występowania na poziomie 31,2%, nienotowania na poziomie 35,6%, w następnej kolejności uplasowało się: liceum – 48,8% (powszechność występowania) i 20% (niewystępowanie), szkoła branżowa – 63,5% i 15,0%, technikum – 70,1% i 13,9%. Jeśli jedna trzecia reprezentantów szkoły podstawowej i 2/3 reprezentantów szkół zawodowych mówi o powszechności palenia w placówkach oświatowych, do których uczęszczają, jest to dowód świadczący, że sytuacja w omawianym aspekcie całkowicie wymknęła się spod kontroli pracownikom instytucji edukacyjnych. Uzyskane wyniki są dowodem świadczącym, że młodzież, która chce palić, może nikotynizować

się bez większych trudności w środowisku szkolnym, a młodzież, która nie czyni tego, narażona jest na negatywną socjalizację swoich kolegów.

5.2. CHĘĆ CHODZENIA DO SZKOŁY A OPINIA NA TEMAT PALENIA PAPIEROSÓW W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

Uwzględniając głosy świadczące o powszechności występowania palenia papierosów w środowisku szkolnym oraz głosy będące wyrazem nienotowania tego zjawiska w następujący sposób wyrażały się otrzymane wyniki: zdecydowanie chętnie chodzący do szkoły – 49,2% i 28,2%; chętnie chodzący – 46,7% i 23,2%; raczej niechętnie – 45,6% i 18,0%; zdecydowanie niechętnie – 61,3% i 19,7%, mający trudności z klasyfikacją do wyżej wskazanych kategorii – 50,5% i 22,7%. Także w tym przypadku notuje się zależność wskazującą, że uczniowie wraz z chęcią uczęszczania do szkoły dostrzegają mniej zachowań, które w jej środowisku nie powinny mieć miejsca.

Tabela 9. Chęć chodzenia do szkoły a opinia na temat palenia papierosów w środowisku szkolnym

Palenie papierosów	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	26,9%	21,4%	26,0%	37,5%	24,0%
Często	22,3%	25,3%	29,6%	23,8%	26,5%
Rzadko	22,6%	30,0%	26,4%	19,0%	26,8%
Nigdy	28,2%	23,3%	18,0%	19,7%	22,7%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5.3. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA NA TEMAT PALENIA PAPIEROSÓW W ŚRODOWISKU SZKOLNYM

Uwzględniając zmienną niezależną „średnia z ocen”, wyniki mówiące o powszechności palenia papierosów w środowisku szkolnym przez uczniów w połączeniu z wynikami świadczącymi o nienotowaniu takich zachowań przez respondentów ułożyły się w następujący ciąg: jedynkowi – 66,0% i 26,0%; dwójkowi – 66,7% i 17,1%; trójkowi – 57,3 i 20,6%; czwórkowi – 49,1% i 21,6%; piątkowi – 38,0% i 27,4%. Gdyby nie przetasowanie, jakie nastąpiło między uczniami najniższymi (jedynkowymi i dwójkowymi), otrzymaliśmy silną prawidłowość świadczącą, że wzrost średniej z ocen sprawia, że uczniowie deklarują rzadsze doświadczenia z paleniem papierosów w placówkach szkolnych.

Tabela 10. Średnia z ocen a opinia na temat palenia papierosów w środowisku szkolnym

Palenie papierosów	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	46,0%	39,7%	28,9%	22,7%	16,7%
Często	20,0%	27,0%	28,4%	26,4%	21,3%
Rzadko	8,0%	16,2%	22,0%	29,3%	34,7%
Nigdy	26,0%	17,1%	20,6%	21,6%	27,4%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5.4. PICIE ALKOHOLU

Picie alkoholu staje się coraz częstszym zjawiskiem w środowisku młodzieży. Nie tylko dotyczy to chłopców, ale także i dziewcząt. Wręcz zauważa się, że picie staje się modą. Nie tylko jest obecne na wszelkich imprezach rozrywkowych, wyjazdach, spotkaniach w gronie koleżeńskim, ale także w środowisku szkolnym. Ono okazuje się coraz częściej wybieranym przez młodzież miejscem spożywania alkoholu. W jakiej skali jest obecne omawiane zachowanie w szkołach białostockich, podaje poniższe zestawienie: o „bardzo częstym” występowaniu picia mówi 9,4% badanych, o „częstym” – 9,7%, o „rzadkim” – 25,0%, nie notowało zachowań związanych z piciem ponad połowa uczniów 55,9%. Zauważyć należy, że prawie co piąty uczeń wyraża opinię o powszechności picia alkoholu na terenie placówek, w których pobierają nauki.

Biorąc pod uwagę głosy świadczące o powszechności zjawiska, stwierdzić należy, że najrzadziej występuje tego typu zachowanie w liceum – 15,5% notowań, następnie uplasowała się szkoła podstawowa – 15,7%, technikum – 23,8% i szkoła branżowa – 31,0%. Uwzględniając dodatkowo uczniów nie notujących palenia papierosów w swoich szkołach, kolejność poszczególnych ośrodków była następująca: szkoła podstawowa – 62,6%, liceum – 60,8%, technikum – 47,7%, szkoła branżowa – 39,0%.

5.5. CHĘĆ CHODZENIA DO SZKOŁY A OPINIA NA TEMAT PICIA ALKOHOLU NA TERENIE SZKOŁY

Uwzględniając opinie o powszechności picia alkoholu na terenie szkoły oraz głosy świadczące o nienotowaniu takich zachowań, wyniki ułożyły się w porządku świadczącym o zmniejszaniu się występowania zachowań niepożądanych w sposób następujący: zdecydowanie niechętnie chodzący do szkoły – 27,2% i 50,6%; zdecydowanie chętnie – 23,5% i 53,3%; raczej niechętnie – 20,5% i 54,5%; nie umiejący zakwalifikować się do wskazanych kategorii – 17,6% i 57,0%; raczej chętnie chodzący do szkoły – 14,5% i 59,1%. W tym przypadku nie zanotowano regularnych związków między chęcią chodzenia do szkoły a notowaniem praktyk związanych z piciem alkoholu na terenie placówek oświatowych. Brak prawidłowości

Tabela 11. Chęć chodzenia do szkoły a opinia na temat picia alkoholu na terenie szkoły

Picie alkoholu	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	13,9%	6,1%	9,3%	16,7%	7,8%
Często	9,6%	8,4%	11,2%	10,5%	9,8%
Rzadko	23,2%	26,5%	25,0%	22,2%	25,3%
Nigdy	53,3%	59,1%	54,5%	50,6%	57,0%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5.6. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA NA TEMAT PICIA ALKOHOLU NA TERENIE SZKOŁY

Uwzględniając wyniki świadczące o powszechności występowania procederu picia alkoholu na terenie placówek edukacyjnych zauważa się tendencję, zgodnie z którą wraz ze wzrostem średniej zdecydowanie maleje liczba opinii świadczących o wstępowaniu zjawiska na terenie szkoły: jedynekowi – 46,0%, dwójkowi – 25,9%, trójkowi – 19,5%, czwórkowi – 17,3%, piątkowi – 16,0%. Różnica między skrajnymi stanowiskami była ponad trzykrotna. Taką tendencję wzmocniły odpowiedzi świadczące o nienotowaniu omawianych zachowań w szkole. Ciąg wyników kształtował się odpowiednio, rozpoczynając od uczniów najślabszych do najlepszych: 32,0%, 45,8%, 55,3%, 58,1%, 60,2%. W tym przypadku skrajne stanowiska dzieliła niemal dwukrotna różnica.

Tabela 12. Średnia z ocen a opinia na temat picia alkoholu na terenie szkoły

Picie alkoholu	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	36,0%	14,6%	8,8%	8,2%	7,7%
Często	10,0%	11,3%	10,7%	9,1%	8,3%
Rzadko	22,0%	28,4%	25,2%	24,6%	23,7%
Nigdy	32,0%	45,8%	55,3%	58,1%	60,2%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5.7. ZAŻYWANIE NARKOTYKÓW NA TERENIE SZKOŁY W OPINIACH MŁODZIEŻY

Jeszcze kilka dekad temu zażywanie narkotyków dotyczyły nielicznych osób i to przynależących do tzw. marginesu społecznego. Stawali się oni przedmiotem drwiny i licznych napiętnowań. Dzisiaj sięganie po środki odurzające wkroczyło na salony możnych, celebrytów, polityków i absolutnie nie jest związane z restrykcjami społecznymi. Narkotyki często towarzyszą spotkaniom w małym gronie, jak i na wielkich imprezach. Traktuje się je jako środek poprawiający humor, rozluźniający relacje, dodający odwagi, umilający czas itp. Skoro w licznych kontekstach stają się popularne należałoby także sprawdzić, czy są obecne w środowisku szkolnym? A jeśli tak, to w jakim stopniu? Jak dowodzą uzyskane dane zażywanie środków odurzających występuje w białostockich placówkach oświatowych o połowę rzadziej niż alkohol. Jednak ciągle co dziesiąty uczeń

mówi o powszechnej obecności zjawiska w środowisku szkolnym („bardzo często” – 5,3%, „często” – 4,5%). Opinia o tym, że rzadko występuje, podzielana jest przez 16,7% badanych, że nigdy nie było notowane – 73,6%.

Biorąc pod uwagę głosy świadczące o powszechnej obecności zażywania narkotyków w środowisku placówek edukacyjnych oraz o jego nienotowaniu w tymże środowisku wyniki uzyskane w poszczególnych ośrodkach szkolnych układały się następująco (uwzględniając porządek od rzadszego do częstszego występowania zjawiska): szkoła podstawowa – 6,7% i 82,1%, liceum – 7,7% i 75,8%, technikum – 12,5% i 66,9%, szkoła branżowa – 24,5% i 55,0%. W rozważanym aspekcie szczególnie tragicznie wygląda sytuacja w szkole branżowej. Co czwarty uczeń mówi o powszechności zachowań, których praktykowanie w placówkach oświatowych w żaden sposób nie może być usprawiedliwiona.

5.8. CHĘĆ UCZĘSZCZANIA DO SZKOŁY A OPINIA NA TEMAT ZAŻYWANIA NARKOTYKÓW NA TERENIE PLACÓWEK EDUKACYJNYCH

Uwzględniając wyniki świadczące o powszechności zażywania narkotyków na terenie placówek edukacyjnych oraz wyniki mówiące o nienotowaniu tego zjawiska, uzyskano następujący rozkład danych: zdecydowanie chętnie chodzący do szkoły – 17,6% i 70,6%; chętnie chodzący – 7,4% i 76,8%; raczej niechętnie – 10,5% i 72,3%; zdecydowanie niechętnie – 14,4% i 64,8%; osoby mające trudność z zakwalifikowaniem się do wyżej wyszczególnionych kategorii – 5,7% i 77,3%. W tym przypadku nie zauważa się prawidłowości związanych z relacją między chęcią uczęszczania do szkoły a częstotliwością notowania występowania zjawisk niepożądanych na terenie placówek edukacyjnych.

Tabela 13. Chęć uczęszczania do szkoły a opinia na temat zażywania narkotyków na terenie placówek edukacyjnych

Zażywanie narkotyków	Czy chętnie chodzisz do szkoły?				
	Zdecydowanie tak	Raczej tak	Raczej nie	Zdecydowanie nie	Trudno powiedzieć
Bardzo często	9,9%	3,6%	5,1%	9,6%	2,9%
Często	7,7%	3,8%	5,4%	4,8%	2,8%
Rzadko	11,8%	15,8%	17,2%	20,8%	17,0%
Nigdy	70,6%	76,8%	72,3%	64,8%	77,3%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

5.9. ŚREDNIA Z OCEN A OPINIA NA TEMAT ZAŻYWANIA NARKOTYKÓW NA TERENIE PLACÓWEK EDUKACYJNYCH

Biorąc pod uwagę głosy świadczące o powszechności występowania procederu zażywania narkotyków na terenie szkoły notuje się prawidłowość świadcząca, że wraz z uzyskiwaniem wyższej średniej maleje odsetek głosów świadczących o doświadczeniu takich zachowań. Wyniki rozłożyły się w sposób następujący: jedynkowi – 44,0%, dwójkowi – 15,0%, trójkowi – 9,9%, czwórkowi – 7,8%, piątkowi – 7,7%. Skrajne wyniki

dzieli ponad pięciokrotna różnica. Należy zauważyć także, że wraz z podnoszeniem się średniej ocen uzyskiwanej przez uczniów zwiększa się liczba osób nienotujących zażywania narkotyków w środowisku swojej szkoły. Uwzględniając porządek od najłabszych do najlepszych uczniów wyniki ułożyły się następująco: 44,0%, 63,8%, 70,4%, 76,8%, 80,2%. W tym przypadku różnica między skrajnymi stanowiskami była dwukrotna.

Tabela 14. Średnia z ocen a opinia na temat zażywania narkotyków na terenie placówek edukacyjnych

Zażywanie narkotyków	Jaką średnią ocen miałeś na koniec ostatniego roku szkolnego?				
	do 2,0	od 2,1 do 3,0	od 3,1 do 4,0	od 4,1 do 5,0	powyżej 5,0
Bardzo często	28,0%	8,0%	5,1%	4,3%	4,3%
Często	16,0%	7,0%	4,8%	3,5%	3,4%
Rzadko	12,0%	21,1%	19,8%	15,4%	12,1%
Nigdy	44,0%	63,8%	70,4%	76,8%	80,2%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

PODSUMOWANIE

Po tym zestawieniu wyników czas na podsumowanie. W pierwszej kolejności należy odnieść się do stanu relacji osobowych oraz do stanu placówek oświatowych w kontekście zachowań ryzykownych. Pierwszy aspekt pokazuje obraz szkoły, w którym wyraźnie osłabiona jest pozycja nauczyciela. Nauczyciel nie pojawia jako osoba obdarzona autorytetem, z którym liczą się podopieczni i uznają go za swojego przewodnika. Jego pozycja jest podważana na każdym z poruszanych wymiarów. Jeśli notowana jest powszechność opinii na temat: niewykonywania poleceń nauczyciela na poziomie – 49,7%, przeszkadzania nauczycielowi w prowadzeniu zajęć na poziomie – 57,0%, dyskutowanie uczniów w sprawie wystawianych ocen na poziomie – 65,3%, naganne odnoszenie się do nauczycieli przez uczniów na poziomie – 33,5%, to wystawia bardzo słabą notę edukatorom. Taka nota ma jednoznaczne przełożenie na funkcjonowanie oświaty i na jej efekty. Te nie mogą być zadowolające i nie są takie, przy wyżej scharakteryzowanej pozycji nauczyciela. Jednak z całą stanowczością należy podkreślić, że jest to także bardzo słaba nota wystawiona szkole jako instytucji kształcącej oraz wszystkim odpowiedzialnym za jej funkcjonowanie, poczynając od dyrekcji poszczególnych placówek, przez kuratorium, po ministerstwo edukacji.

Aspekt drugi związany z obecnością zachowań ryzykownych w środowisku szkolnym. Przypomnijmy skrótem: powszechność notowania palenia papierosów na poziomie – 51,7%, picia alkoholu na poziomie – 19,1%, zażywania narkotyków na poziomie – 9,8%. Ważne jest także wskazanie stanu nienotowania w doświadczeniu młodzieży poszczególnych zachowań: palenie papierosów – 21,9%, picia alkoholu – 55,9%, zażywania narkotyków – 73,6%. Jest to obraz praktyk, które w ogóle nie powinny mieć miejsca w placówkach oświatowych. Taki stan rzeczy jednoznacznie obciąża wszystkie podmioty odpowiedzialne za stan pracy polskiej szkoły. Jeśli placówki oświatowe pracują

w takich warunkach, to niejednokrotnie przestały już one być ośrodkami wychowującymi, ale deprawującymi młodzież.

Należą się także słowa podsumowania w kontekście identyfikacji uczniów ze swoją szkołą oraz ich oceną. Biorąc pod uwagę wszystkie przytoczone aspekty związane z wizerunkiem szkoły, stwierdza się prawidłowości: a) im większa jest chęć chodzenia uczniów do szkoły tym rzadziej deklarują występowanie zjawisk, które w placówkach oświatowych nie powinny mieć miejsca; b) im wyższa ocena średnia zdobywana przez uczniów, tym rzadziej deklarują oni występowanie zjawisk, które w placówkach oświatowych nie powinny mieć miejsca. Takie prawidłowości można tłumaczyć faktem identyfikowania się z pełnioną rolą społeczną. Osoby bardziej identyfikujące się z odgrywaną rolą lepiej oceniają kontekst, której ta rola jest elementem.

Powinno się tutaj także zauważyć, że średnia z ocen silniej działa we wzmacnianiu pozytywnej oceny szkoły niż chęć uczęszczania do szkoły. W przypadku tej pierwszej zmiennej niezależnej występowały większe dysproporcje w ocenach instytucji szkoły w zależności od uzyskiwanych ocen, wystąpiło też mniej przypadków „zakłócania” wskazanych prawidłowości. Można zatem stwierdzić rzecz być może oczywistą, że bardziej wiąże z rolą ucznia angażowanie się młodzieży w naukę, niż akceptacja przez nią środowiska szkolnego.